

**J. Den Ouden, B. Muys, F. Mohren & K. Verheyen, 2010.
Bosecologie en bosbeheer. Acco Uitgeverij, Leuven, 680 pp.**

Met het boek 'Bosecologie en Bosbeheer' hebben de auteurs en redacteurs een prestatie van formaat geleverd. Niet alleen in overdrachtelijke zin, maar zeker ook fysiek: het naslagwerk over de bossen van Vlaanderen en Nederland is 680 pagina's dik en weegt – zelf nawogen – 3,1 kg! Op de voorkant prijkt het bostype waarvan ik het altijd zeer spijtig heb gevonden dat wij het in Nederland niet hebben, het *Endymio-Carpinetum*, met tapijten van *Hyacinthoides non-scripta* in de ondergroei. Alleen daarom al is het goed dat er nu eens een boek verschijnt over de Vlaamse en Nederlandse bossen gezamenlijk!

Het zou deze pil echter in het geheel geen recht doen als ik het zou aanprijzen alleen op basis van de foto op de voorzijde. Aan het boek is geschreven door maar liefst 78 auteurs (waaronder diverse uit onze eigen kring), onder leiding van het redacteurs team bestaande uit Jan den Ouden, Bart Muys, Frits Mohren en Kris Verheyen. Volgens de tekst op de achterzijde van het boek is het vooral geschreven voor studenten bos- en natuurbeheer, biologie en ecologie in het hoger onderwijs. Daarnaast is het boek bedoeld voor terreinbeheerders en andere geïnteresseerden die zich willen verdiepen in de werking van het bosesysteem en in het beheer van bossen in Nederland en Vlaanderen. Het is in eerste instantie een boek over bosbeheer, maar het uitgangspunt hiervoor wordt gekozen in de processen en mechanismen in het bosesysteem.

Na een korte inleiding van één hoofdstuk worden de overige 51 hoofdstukken ingedeeld in drie secties: I.) biologie en ecologie van bomen en bossen, II.) beheermaatregelen in bossen en III.) beheersystemen. Deze drie secties geven de breedte van onderwerpen aan waaraan in het boek aandacht besteed wordt. Het zijn vooral de eerste twee secties die voor de lezers van *Stratiotes* interessant lijken, al staan ook in het derde deel zeer lezenswaardige zaken.

Hoofdstuk 2 t/m 7 stellen de boom als bosvormer centraal, en onderwerpen die hier aan de orde komen zijn ondermeer anatomie en morfologie, fysiologie, verspreiding en populatiedynamiek. Voor een vegetatiekundige zijn dit op het eerste oog wellicht minder interessante onderwerpen, maar ze liggen natuurlijk wel ten grondslag aan het functioneren van het bos als ecosysteem. Bovendien zijn deze hoofdstukken – evenals de andere overigens! – rijk voorzien van fraaie illustraties, dus voor wie zich niet tot het lezen van deze hoofdstukken kan zetten is er tenminste wat te kijken! Vanaf hoofdstuk 8 richt de aandacht zich meer op de standplaats, waarbij bijvoorbeeld de bodem en humusvormen, energiebalans, waterhuishouding en koolstof- en nutriëntenkringlopen aan de orde komen. Een hoofdstuk over voedselwebben en een hoofdstuk over de functies van biodiversiteit sluiten dit deel af, waarna de hoofdstukken 14 tot 22 meer over het bos als

plantengemeenschap gaan; hier ligt de kern van mijn interesse in het boek. Een gedegen hoofdstuk over successie wordt gevolgd door een algemeen verhaal over de variatie in bosgemeenschappen, waarna per landschapstype de bosgemeenschappen worden besproken. Hierbij komen ondermeer de sturende factoren aan bod, de aanwezige bostypen, de dynamiek, het voorkomen en de natuurwaarde. In deze hoofdstukken over de landschappen worden de bosgemeenschappen in perspectief gezet en ten opzichte van elkaar besproken, wat heel plezierig is.

Een wat uitgebreider woord over de classificatie die wordt gehanteerd in het boek. Twee tabellen in hoofdstuk 15 geven hiervan een overzicht; een eigen classificatie wordt niet gemaakt en dit ligt ook buiten de scope van het boek, maar de gehanteerde classificatie is een samenvatting van de diverse typologieën die in de literatuur zijn verschenen. Dat maakt het overzicht overigens niet minder interessant. Doordat Vlaamse en Nederlandse inzichten in elkaar geschoven moesten worden, wijkt het schema her en der af van de gebruikelijke classificaties in Nederland en Vlaanderen. Vanuit een Bovenmoerdijs perspectief springt vooral de classificatie van de droge vleugel van de *Quercus-Fagetum* in het oog. Behalve het *Carpinion betuli* wordt ook het *Fagion sylvaticae* erkend en binnen het *Carpinion* worden, in navolging van *Norfalise*, vervolgens diverse associaties onderscheiden die het in de 'Vegetatie van Nederland' niet verder schoppen dan subassociatie. Zo worden naast het *Stellario-Carpinetum* ook het *Primulo-Carpinetum* en het *Carici-Carpinetum* onderscheiden en dan natuurlijk het al eerder aangehaalde *Endymio-Carpinetum* dat in Nederland niet voorkomt en dus niet beschreven wordt in de 'Vegetatie van Nederland'. Nog een afwijking van de indeling in de 'Vegetatie van Nederland' is het onderscheiden van het *Filipendulo-Alnetum* als associatie, als 'mooi' deel van de RG *Urtica dioica*-[*Circeo-Alnenion*]. Bovendien wordt het *Milio-Fagetum*, als associatie binnen het *Fagion sylvaticae*, in ere hersteld. Mijns inziens is er veel voor deze wijzigingen ten opzichte van de 'Vegetatie van Nederland' te zeggen. Toen ik indertijd bezwaar maakte tegen de indeling zoals deze in de 'Vegetatie van Nederland' is gepubliceerd, heb ik op uitnodiging van Joop Schaminée naar de tabellen gekeken en hierin zijn inderdaad heel moeilijk 'harde' scheidingen te maken tussen deze gemeenschappen. In het omringende buitenland worden ze echter wel erkend en de betreffende bosgemeenschappen zijn in Nederland slechts marginaal vertegenwoordigd, hetgeen een aanleiding moet zijn om niet een te grote broek aan te trekken in de beoordeling van de status van de gemeenschappen. In het veld zijn de gemeenschappen vaak wel te onderscheiden als ook het hele bosbeeld in ogenschouw wordt genomen. Bovendien steunt de behandeling van het *Carpinion* in de 'Vegetatie van Nederland' wel heel zwaar op opnamen uit Zuid-Limburg, terwijl het maar een klein deel van het areaal van het verbond uitmaakt, ook binnen Nederland. Ik ben dus geneigd de classificatie in 'Bosecologie en Bosbeheer' te omarmen, al zou ik heel graag originele gegevens willen zien van de gehele 'Lage Landen'. Het is een van die voordelen van internationale samenwerking!

De hoofdstukken over bosbeheer – hoofdstuk 23 t/m 46 – zijn meer bosbouwkundig van aard, al zitten hier ook tal van interessante hoofdstukken bij, ondermeer over hakhout- en middenhoutbeheer, faunabeheer, de invloed van storm en brand, plagen, de vraagstukken rond exoten, biodiversiteit en cultuurhistorisch erfgoed. In drie hoofdstukken – bos van arme, rijke en vochtige gronden – wordt ingegaan op de geschiedenis van het bosbeheer en op het beheer in verschillende bestandstypen. Dit zijn lezenswaardige hoofdstukken, maar de behandeling van de geschiedenis is summier en het behandelt vooral de heel grote lijn; wellicht kan niet anders verwacht worden van een boek dat vooral als leerboek is opgesteld.

Het derde deel van het boek wordt het voorgaande geïntegreerd tot beheersystemen. Hierbij komen ook beleidskaders aan de orde en wordt ruimschoots ingegaan op duurzaam bosbeheer. Aan het eind van het boek worden enkele voorbeelden uit de praktijk besproken, zowel uit Vlaanderen als uit Nederland.

Het is boek is mooi vormgegeven, met een veelheid aan figuren, tabellen en foto's. Over het algemeen is het zeer prettig geschreven, soms met een Vlaams, soms met een Nederlands accent. Het is tamelijk omvattend, waarbij ik niet zo één-twee-drie een relevant onderwerp kan verzinnen dat niet wordt behandeld. Er is veel oud en nieuw onderzoek geïntegreerd en dit alles maakt 'Bosbeheer en Bosecologie' tot een compleet boek. Dat de breedte soms ten koste gaat van de diepte is onvermijdelijk, en eigen aan een boek voor het onderwijs. De redactie is er echter met de auteurs in geslaagd een mooi naslagwerk te publiceren voor iedereen die vakmatig geïnteresseerd is in onze bossen.

'Bosecologie en Bosbeheer' is uitgegeven door Uitgeverij Acco, een sympathieke uitgeverij van wetenschappelijke boeken in het Vlaamse Leuven. Hoe ze het klaarspelen weet ik niet, maar ze verkopen het boek voor een verbluffend lage prijs van €59,00 en voor studenten zelfs voor slechts €50,00; da's nog geen cent per pagina! De prijs kan dan ook bijna geen excuus zijn om dit naslagwerk niet aan te schaffen. Voor iedereen die met de bossen van onze Lage Landen te maken heeft, zij het in beleid, beheer of wetenschap, is dit boek verplichte kost! En ik hoop dat in de toekomst vaker de samenwerking wordt gezocht tussen Vlaamse en Nederlandse ecologen, zeker als dat resulteert in dergelijke publicaties...

Rense Haveman

